

Maskulinitetens förändring

Teoretiska utblickar och medieinnehållen som representativa praktiker

Inledning

Forskning om mansroller och maskuliniteter har särskilt ökat under det senaste decenniet. Flera olika teoretiska perspektiv har belyst hur mäns levnadsförhållanden har förändrats, t ex utvecklingsteori, psykoanalys, social inlärning, teorier som tar hänsyn till olika sociala sammanhang eller kontexter samt fenomenologisk teori, främst humanistisk och existentiell. Som exempel på mansfrågor inom denna forskning kan nämnas känslor, fysisk hälsa, mental hälsa, arbete, sexualitet, våld samt relationer. Skillnader mellan kvinnor och män har analyserats, men även skillnader mellan män (se t ex Kilmartin, 2007).

Föreliggande artikel utgår från aktuell genusteori med fokus på maskuliniteter, beskriver senare teorier om genus och medier samt ger slutligen några exempel på resultat från forskning om maskulinitet i populärpress och TV. Artikeln bygger på en genomgång av aktuell litteratur, främst böcker publicerade i Sverige, Storbritannien och USA, men även några tidskriftsartiklar. Följande frågeställningar är vägledande i den fortsatta framställningen:

- Hur kan genus definieras och vilka förändringar har skett i hur genus betraktats?
- Vilka begrepp kan användas för att förklara förändrade relationer mellan kvinnor och män i ett tidsperspektiv?
- Vad kännetecknar maskulinitetsidealen i ett historiskt perspektiv?
- Vad har varit stabilt och vad har förändrats ifråga om maskuliniteter?
- Hur har maskulinitetsteorierna förändrats?

- Vad innebär representationsteori? samt
- Hur har maskuliniteter avbildats eller representerats över tid i populärpress och TV?

Genus – en tillbakablick

Ordet genus betyder slag, sort, släkte eller kön. I början av 1980-talet hämtade feministiska anglosaxiska forskare begreppet från lingvistik. Dessa ville beskriva en könsordning, där mannen sågs som överordnad kvinnan. Begreppet könsroll problematiserades av bl a Yvonne Hirdman (2001), som menade att detta var inadekvat för att det delar upp i å ena sidan biologiskt kön och social roll å den andra. Dualism anses inte bra i detta sammanhang, eftersom genus förenar till en socialt och kulturellt betingad helhet, till något som enligt detta synsätt finns överallt. Genus är ett socialt och kulturellt konstruerat kön, som hänvisar till uppfattningar, vilka i sin tur påverkar vilka förväntningar som finns om hur man skall tänka, känna och bete sig (Kahn, 2009).

Hirdman (2001) diskuterar utförligt i ett historiskt perspektiv hur asymmetrin mellan svenska män och kvinnor har utvecklats i samspel. Män har spelat en aktiv roll för att ”göra” maskulinitet: de olika tidsbundna manligheterna har vuxit fram i kamp och konkurrens. En maskulin mångfald har således skapats, även i man-till-man-relationer. Män har även ”gjort” kvinnor till underordnade bisittare, vilka blivit marginaliserade och beroende, enligt Hirdman. Hon betraktar produktionen av maskulinitet som den viktigaste delen i mänsklig kulturproduktion. Beroendet kan öka genom genuskontrakt, t ex äktenskap. Detta har ofta varit orättvist därför att de ekonomiska och politiska villkoren varit ojämlika.

På sätt och vis var och är patriarkatet en tidsanpassad fungerande struktur med vissa fördelaktiga funktioner, men det finns undertoner av orättfärdig eller orättvis dominans, eller av det mer negativa fenomenet förtryck, speciellt ur ett feministiskt perspektiv (se t ex Mulinari et al., 2003). Den brittiska forskaren Sara Delamont (2001) menar att feministisk teori och praktik söker förklara och förändra sexuella skillnader, där män och kvinnor är socialt bildade och positionerade i hierarkiska och antagonistiska relationer. Skiktningen kan enligt henne betraktas som en konsekvens av socioekonomiska skillnader och kvinnor som födde många barn, vilka speglade den tidens värderingar och gjorde det svårt att hinna med ett förvärvsarbete. Inte alla hade råd med anställda i hemmet och flera saknade släktingar, som kunde assistera i hemmen, eftersom dessa kunde bo långt bort geografiskt. Kvinnor var dessutom utestängda från många utbildningar och därmed yrken. Men antagonismen antyder enligt min tolkning också en fientlighet, tvister, konflikter och motstridiga intressen i förhållande till patriarkatet.

Genusrelationerna betraktas av Hirdman (2001) som inbyggda på ett subtilt sätt i olika strukturer och processer. Historiskt har det funnits ett pejorativt drag i synen

på kvinnors kropp och själ, såsom objekt för mäns begär, handel, kontrollbehov, pornografi, våldshandlingar etc., trots att det även finns exempel på beundran och högaktning i andra sammanhang. Kvinnor har dock själva varit energiska då det gällt att återforma gränserna för genuskontraktet. Genuskontrakt antas förstärka konturerna för de slentrianmässiga föreställningarna om män och kvinnor, t ex stereotyper som ”kvinnan vid spisen och mannen vid brännvinsskåpet”. Men det finns utvägar ur underordningen: flykt, eller förhandlingar som kvinnor kan genomföra om en annan fördelning av rättigheter och skyldigheter.

Då flera kvinnor, ibland organiserade i grupper som under 1960-talet, började ställa krav växte en konflikt mellan traditionalistiska män och dessa. Det fanns kvinnor som framförde en likhetsdiskurs: kvinnor önskade vara likställda kamrater samtidigt som de var särartade som makar och mödrar. Under 1970-talet, då andelen svenska förvärvsarbetande kvinnor ökade, infördes flera reformer, vilka gynnade deras emancipation, t ex särbeskattning, daghem, fri abort och en ny skilsmässolag, enligt Hirdman. Samtidigt började nya mansideal att visa sig i medierna: pappor med barn, mjukis-pappor och män i hemsysslor. Den sociala jämlikhetsdiskursen förgrenades i en jämställdhetsdiskurs.

Medieinnehåll är inte exakta speglar av trender i samhället. Det finns sega efterläpande perspektiv och det finns mottrender. Kvinnor fortfor att skildras som sexobjekt för mäns begär. Fallet med den otrogne golfspelaren Tiger Woods gick som en följetong i Västvärldens medier i januari 2010. Ett aktuellt exempel: Woods ursäktande tal sändes i TV och via Internet den 19 februari, men detta tal handlade mest om en önskan att återställa hans egen heder och aktning som golfspelare inför sponsorer och ”fans”, inte om en ursäkt för att återställa den bedragna hustruns heder, även om han framfört en sådan vid tidigare tillfälle. Min bedömning är att yrkesrollen framstod som viktigare än familjrollen i Woods stora mediala exponering.

En av Hirdmans teser är att idealtypen för män förstärks och blir alltmer extrem i samhället, samtidigt som kvinnor tränger in i traditionellt manliga arbeten. Vi skall återkomma till denna tes senare i artikeln med hänvisning till aktuell brittisk och amerikansk litteratur om maskulinitetens förändring. De båda amerikanska forskarna Michael Kimmel och Amy Aronson (eds.) (2008) har sammanställt en antologi om genus utifrån olika disciplinära perspektiv: biologiska, kulturella, psykologiska och sociala. Senare i boken fokuseras familjen, klassrummet, arbetsplatsen, medierna, kroppen, intimiteter och våld. Av intresse för mina egna genus sociologiska perspektiv är kanske främst hur genusrelationer konstrueras socialt, medierna samt intimiteter.

I ett sociologiskt perspektiv finns en dynamisk variation i genus beroende på tid och social kontext. Psykologer däremot förklarar inte på djupet hur de sociala strukturer som individer befinner sig i är genusberoende. Bland strukturer kan nämnas social klass, ras, etnicitet, sexualitet och ålder. Det finns tvärgående samband mellan olika sociala och etniska grupper, en intersektionalitet. Klass, sexualitet och rasifiering är sammanlänkade med genus, menar även andra svenska feministiska forskare (se t ex Mulinari et al., 2003). Feministernas bidrag till genusteorin är att makt och ojämlikhet analyseras för en emancipatorisk praktik. Teser och argument skall således

föra fram till handling och förändring till det bättre för kvinnorna enligt detta sätt att analysera problemen.

Den amerikanska genusforskaren Judith Butler anlägger samma emancipatoriska perspektiv på vidgade genusformer, vilka antas ge nya möjligheter till utveckling. Redan år 1990 utkom i USA hennes filosofiska och historiska bok om genustrubbel, om feminism och identitetens subversion, publicerad i Sverige 17 år senare. Enligt Butler (2007) finns ingen ursprunglig dikotomi biologisk natur, kvinna-man. Dessa kategorier är inte naturgivna, utan delvis är de resultatet av sk totaliserande diskurser: det är ett maktpolitiskt spel som skapat våra föreställningar om kön och sexualitet, inte tvärtom. Makten antas samspela med diskurserna genom påbud och förbud. Ifråga om feminismen framför hon kritik av dess exkluderande syn på kvinnor som vita heterosexuella varelser i medelklassen. Butler argumenterar även mot hur skillnaden mellan kön och genus har tolkats, det senare som något sekundärt socio-kulturellt. Butler menar i stället att även biologiskt kön kan vara kulturellt konstruerat, en diskursiv effekt av en sk sexualitets- och könsregim. Då den binära normstyrda könsstrukturen man och kvinna dekonstrueras eller plockas i mindre beståndsdelar, så upptäcks i stället en mångfald av möjliga identiteter.

Gränser, förhandlingar och medvetande är huvudbegrepp i Judith M. Gersons och Kathy Peiss' genusanalys (i Kimmel & Aronson (eds.), 2008). Gränserna mellan kvinnor och män, och bland dessa, är påverkade av fysiska, sociala, ideologiska och psykologiska processer. Förhandlingar innebär ett relationellt spel där man kan ifrågasätta de befintliga genusrelationerna (jämför ovan resonemanget om hur genusordningen kan brytas), eller förstärka dessa. Resurser kan fördelas mer eller mindre lika eller olika. Medvetandet om att vara man eller kvinna växlar. Även hos dessa forskare finns således ett dynamiskt och flexibelt synsätt.

Gränser

Gräns är ett bättre begrepp än tudelning för att visa dynamiken i mäns och kvinnors liv och relationer. Ideologier har ofta förstärkt sociala gränser och dessa har kunnat utläsas i olika symboler och kulturer. Ett exempel är hemidealet, kvinnors uppgifter som makar och mödrar under 1800-talet ända in i mitten av 1950-talet. Gränser har även uppehållits mot kvinnors inträde i vissa typiska mansyrken. Ibland blir gränser obestämbara eller flytande. Några suddas ut. Men ett viktigt påpekande av Gerson och Peiss är att de små förändringar som har skett i mäns och kvinnors yrkesområden och sysslor ofta har bemötts av motdrag, så att den manliga dominansen har befasts: vid gränserna har forskare kunnat utläsa överdrivna genus specifika beteenden för att upprätthålla eller markera gränserna. Sådana markeringar har kunnat observeras inom sporten, militärlivet samt affärlivet: resurser, skicklighet, solidaritet och makt befastes med olika metoder. Det fanns även sk kvalitativa associationer, dvs förbin-

delserna mellan kvinnor i yrkeslivet och olycklig kärlek i populära fantasiberättelser, som var påhittade från 1800-talet och framåt (Wersäll, 1989).

Förhandlingar och dominans

Fysiskt tvång, ekonomisk exploatering eller ideologier har använts för att dominera kvinnor. Så sker idag inom exempelvis "trafficking" från öst till väst. Det finns således ett flertal parallella processer. Det saknas forskning som kartlägger kvinnors egna idéer och beteenden i olika situationer av dominans. På 1980-talet tilläts kvinnor i USA att komma in på arbeten i tjänstesektorn, fast på lägre positioner. I italiensk-amerikanska familjer i Kalifornien hade däremot kvinnor makten över släkt- och familjerelationerna.

Kvinnor som går in i traditionellt manliga yrken tränas i hur de skall klä sig och bli självsäkra. Några förändrar även sin medvetenhet genom dessa yrkesträningstillfällen, men inga genomgripande förändringar sker i deras möjligheter eller deras inflytande, enligt dessa amerikanska forskare. Idag finns en gyllene marknad för coacher och kursinstitut i Sverige för att försöka lära unga och medelålders kvinnor hur de skall lyckas som företagare och hur de skall kunna avancera till högre positioner i näringslivet, förändringar som går långsamt i Sverige. Politiska utspel görs inför valrörelsen år 2010 angående vilket parti som är bäst på att stödja småföretagare, inte minst kvinnor. Utspelen görs i både press och TV.

Medvetenhet

Kvinnors medvetenhet om sig själva, sitt värde, sina förmågor, attityder, kunskaper och positioner kan vara färgade av såväl känslan för vad kvinnlighet är som en mer kritisk feminism, som utgår från historia, kultur och socialt sammanhang. Den senare typen av medvetenhet var t ex drivande bland suffragetterna, de som kämpade för kvinnlig rösträtt i Sverige i början av 1900-talet. Typiskt kvinnligt medvetande har utgått ifrån ett särartsperspektiv, dvs. något som är väsensskilt från manligt. Detta är inte så bra, menar Gerson och Peiss (2008), vilka i stället förespråkar ett kontinuum, en genusskala från kvinnligt till manligt, med blandformer i mitten. Flera faktorer inverkar: position i en struktur, dominans och förhandlingar. Även Gilligan har beskrivit kvinnors medvetenhet: både en känsla av självuppoffring för andra, och en plikt att hjälpa, ett moraliskt ansvar. Samtidigt lär sig kvinnor att vara beroende (Gilligan, 1982). Manlig medvetenhet kontrasterar genom att den innehåller autonomi och överlägsenhet. Abstrakta principer styr, inte konkret vardag, menar Gerson

och Peiss (2008). Forskning om relationen mellan manlig och kvinnlig medvetenhet saknades på 1980-talet enligt dessa forskare.

Kvardröjande skillnader

Även den amerikanska feministiska forskaren Judith Lorber analyserar genus som ett fenomen som ständigt måste produceras. (Lorber i Disch (ed.), 2009). Både individuella och kollektiva kännetecken avgör arbete och levnadsförhållanden: talang, motivation och egenskaper, likaväl som genus, etnicitet och ras. Genuspåverkade samspel formar familj, arbete och fritid. Den olika värderingen av genus verkar skiktande i normalt-avvikande, dominant-underordnat och privilegierat-icke-d:o., precis som den olika värderingen av ras och etnicitet. Hur fungerar dessa skiktningar, så att vissa får mindre makt, pengar och prestige? Maktpositioner kan exempelvis upprätthållas genom att underavdelningar bildas på en arbetsplats, avdelningar där de som vill behålla makten placerar sig. På så vis blir ojämlikheten strukturell. Saudiarabien är exempel på ett land, där kvinnor, dolda bakom slöjor, saknar civila rättigheter och lever i egna världar. Manssporter har använts av män för att återuppbygga maskulin hegemoni (herravälde), medan kvinnosporter har marginaliserats (Messner i Disch (ed.), 2009). Starka fäder och starka manliga förebilder är viktiga som idealtyper för mäns lyckade sportprestationer. Även kvinnor behöver coacher och förebilder, men det finns olika regler och värden i sportlivet för män och kvinnor.

Amerikanska skolpojkar har ofta ansetts som mer problematiska än amerikanska skolflickor, eftersom de betett sig bråkigare. Samma diskussion förekommer i Sverige. Den amerikanska debatten har handlat om att pojkarna fallit tillbaka då det gällt betyg, precis som i Sverige. Men sedan, efter skolan, går svenska unga män ändå om unga kvinnor i yrkeslivet då det gäller löner och positioner. Samma gäller i USA, enligt Kimmel (i Disch (ed.), 2009). Kimmel menar att unga män behöver skydd mot feministernas kritik mot dem, då feministernas kritik kan ses som en försvagande tendens då det gäller självkänslan hos pojkarna. Den amerikanska skolan har blivit "anti-pojkarna" genom att kräva en disciplinerad kontroll så att de sitter still och lyder tillsägelse. Kimmel anser att det är fel att polarisera och kontrastera på detta sätt. Både unga kvinnor och män har haft nytta av satsningarna på skolan, så att cirka 64 procent av pojkarna och 70 procent av flickorna gick vidare till college. Kimmel menar att denna diskussion borde handla om maskulinitet i stället. Pojkar fostras till en grymhetskultur genom att maskuliniteten maskeras via känslöförtryck, känslomässig isolering och förnekelse. Detta samband har även diskuterats bland svenska manspsykologer och inom mansgrupper, som tränar sig i att uttrycka känslor. Manspsykologer har enligt Kimmel ansett att "manskoden" bestått av fyra delar:

- Eliminera allt kvinnligt från dig själv

- Sträva efter välstånd, makt och status
- Var stark (klippor och träd är manliga ikoner)
- Var aggressiv och modig.

Det gäller enligt denne forskare att leva upp till det amerikanska mansidealet: ung, gift, urban, boende i norra USA, heterosexuell, vit, protestant, far, collegeutbildad, fullt anställd, vacker hy, rätt vikt och längd samt att ha lyckats i sport.

Vilka råd kan ges till en ung amerikan, så att han blir en bra man som vuxen? Det är ju naturligt att pojkar slåss, bl a för att de är rädda för att andra skall göra narr av dem så att de får skämmas. Vem vill visa sig svag? Man måste testa sina styrka för att bli starkare, som normer och värderingar pekar ut som ideal. Men pojkar och män måste lära sig att inte skada sig själva eller andra. Att våga visa andra känslor, att leva ut sitt aktivitetsbehov, att få respekt, att träna empati och att lära sig att man kan vara manlig på många olika sätt, inte bara enligt stereotypierna, alla dessa vägar vore bra i unga pojkars socialisation, enligt Kimmel.

Kvinnor har kallats det starka könet, men detta är inte en hel sanning. Olika kön har olika sjukdomar. I USA är det vanligare att nyfödda av manligt kön avlider. Senare i livet dör män oftare av hjärt-kärlsjukdomar, maligna neoplasmer, olyckor, hjärnblödning, levercirrhos, självmord och mord, men inte av diabetes, enligt Sabo (i Disch (ed.), 2009, se tabell s. 586). Hälsostudier i USA har visat att amerikanska kvinnor oftare dör av akuta sjukdomar i andningsvägarna, infektioner, parasiter samt mag-tarmsjukdomar. Män får fler skador delvis för att de lever mer utsatt via risktagande, tuffa sporter, förutom genom arbetaryrken. Migrän, artrit, anemi och diabetes m.fl. sjukdomar är vanligare bland kvinnor, enligt Sabo.

Det är ingen överdrift att påstå att det är värre att vara ung man än ung kvinna i USA om man utgår från risker för liv och hälsa. Detta avspeglas även i medieinnehåll, särskilt i typiska mansgenrer med våld på TV och bio. En undersökning av verklighetens amerikanska tonårsmän från 1980-talet visade att dessa ynglingar, vilka hade traditionella manliga attityder, oftare än unga flickor var avstängda från skolorna, drack alkohol och använde droger, togs av polisen, var sexuellt aktiva, hade många heterosexpartners samt tvingade andra till sex. De löpte större risk att få en STD-Sexually transmitted disease, HIV och att dö genom mord eller olyckshändelse. Homo- och bisexuella män i USA ansågs utgöra mellan 5 och 10 procent av männen.

Don Sabo, som refereras i Kimmel (2009) resonerar på följande sätt. Om unga män fostras till att undertrycka sina känslor, så kan detta leda till att de separeras från sex på ett naturligt sätt, vilket i sin tur kan leda till att de tar fler sexuella risker för att visa sig manliga. Därför borde hälsokampanjer inrikta sig på att angripa och ifrågasätta riskbeteenden och de underliggande mansvärderingar, som styr dessa. Även intagna i fängelser har en högre frekvens HIV-smitta. Manliga atleter får oftare skador inom vissa sporter och de använder ibland anabola steroider.

Men, trots dessa stora krav på kroppsstyrka och prestationer, finns en sårbarhet under ytan. Den förste som spelade Stålmannen begick självmord och den andre blev

förlamad genom en olycka. 15-24-åriga manliga amerikaner utgör cirka hälften av alla mordoffer i USA.

Ovanstående statistik skulle kunna jämföras med siffror från andra västländer för att analysera likheter och skillnader. En hypotes är att det finns många likheter, beroende på att levnadsförhållandena kan vara likartade, liksom matvanor och miljöfaktorer.

Maskulinitet och ideal: ett historiskt perspektiv

Enligt Lynne Segal (1990) formades en kristen manlighet, som finns än idag, redan under 1800-talet. Detta mansideal präglades av andlighet, moralisk styrka, värdigt arbete, oberoende och autonomi. Ett annat kontrasterande mansideal var sportighet och fysisk uthållighet, en asketisk, muskulös och spartansk konformism. Denna överensstämmelse med den gamla aristokratins militära och tuffa ideal. I brittiska internatskolor fanns samma ideal under den senare viktoriaiska perioden under 1800-talet. På ETON fanns känslökyla, fruktansvärd mat, ständiga mobbningar och slagsmål. Senare färgade dessa mansideal av sig på arbetarklassen. Ernest Hemingway skildrade denne virile manstyp i sina berättelser: det var boxare, jägare, fiskare, drinkare och de som ständigt uttalade svordomar. Några av dessa karaktärsdrag och beteenden känns igen i Theodor Adornos teckning av den auktoritära fascistiska personligheten, som var aggressiv, stelt stereotyp, maktfullkomlig, cynisk, destruktiv och hade ett överdrivet intresse för sex. Manstypen fanns utan tvekan även inom nazismen under 1930-1940-talet.

Men den sociala bekräftelsen på denna genuina, fixerade och machobetonade maskulinitet saknas under 1900-talets senare del i Nordamerika, enligt Segal. Därför måste beviset sökas genom bedrifter av individerna, t ex bergsbestigning och enastående sportprestationer. Så kan man kanske tolka denna äventyrlust och prestationsiver, men det kan enligt mitt synsätt finnas andra drifter bakom dessa beteenden: längtan efter kändisskap, att utvidga sina erfarenheter, att testa sina gränser och en upptäckarlusta. Det är enkelt att förflytta sig över stora avstånd idag.

Historia har nästan alltid handlat om mäns bedrifter, menar Ekenstam (i Ekenstam et al., 1998). Kvinnors kritik har lett till att ideologier och sociokulturellt betingade föreställningar har synliggjorts, det kan gälla manlig dominans, manligt våld mm. Även i Sverige har den borgerliga manligheten vid läroverken undersökts av Florin och Johansson år 1993 (se t ex Ekenstam et al., 1998). Svensk arbetarrörelse har analyserats med avseende på manlig identitet av Blomberg (1995) (se t ex Ekenstam et al., 1998). Mansidealen måttlighet, arbetsamhet och renlighet påvisades av Mosse år 1996 (se t ex Ekenstam et al., 1998), liksom sportens styrkeideal. En mängd motsättningar inom mansbilderna betonades av Stearns (1979) (se t ex Ekenstam et al., 1998).

Medelklassens mansideal i USA under 1900-talet tecknas av Kimmel i boken *Manhood in America. A Cultural History* (1996) och denna bok är värd att nämnas eftersom den kan ses som en ofta citerad klassiker. Enligt Kimmel märktes en tydlig rädsla för att bli dominerade av andra, att bli betraktade som svaga och rädda för att misslyckas. Medelklassens framväxt hade ett starkt inflytande på dessa mansideal, enligt Kimmel (i Ekenstam et al., 1998).

Den norske mansforskaren Øystein Holter indelade manlighetens historia i tre perioder, vilka nämns av Kimmel:

- Paternatet, det förmoderna stadiet, där mannen var disciplinerad, kontrollerande och omsorgsfull,
- Maskulinitet under industrialismen på 1800-1900-talets första del, då mannen var familjeförsörjare och kvinnan fanns i den privata hemsfären och
- Androgynatet från 1960-talet under senmoderniteten, då mannens jagstyrka blev mindre och gränserna flytande för mansidealet, en existentiell osäkerhet.

Behovet av att stärka sig genom allehanda träningsmetoder i gymnastikhallar och sportaktiviteter avser att utveckla kroppen till ett hårt pansar genom en asketisk disciplinering. En hypotetisk fråga som kan formuleras är följande: Är detta en reaktion mot androgynatet? På samma gång anses kroppsfetischismen leda till en psykologisk inåtvändhet, en narcissism, egentligen en parallell utveckling hos båda könen, som även kan sägas präglade kvinnors självbespeglade strävan efter estetisk perfektionism genom ständiga plastikoperationer. Narcissismen har även beskrivits av den svenske mansforskaren Thomas Johansson (se t ex Ekenstam et al., 1998).

I ett mer positivt perspektiv anses moderniseringsprocessen eller postmoderniteten ha medfört en slags kulturell friställning, en möjlighet att reflektera över det egna jaget, så att detta kan påverkas till något bättre. Män kan ju träda in i nya roller och beteenden. Det finns multipla maskuliniteter idag, enligt Jari Kuosmanen (i Ekenstam et al., 1998).

Maskuliniteter – status quo och förändringar

Flera forskare, vilka har studerat homosexualiteten har även undersökt rädslan för denna, homofobin. Det blir för omfattande att här gå igenom denna forskning, såväl generellt, som i samband med medier. En amerikansk forskare, som själv blev homosexuell i unga år, märkte efter att ha studerat risk- och våldsbeteende i sport (soccerfotboll) en minskande homofobi och en ökande tolerans för olika sexuella variationer, något som också kunde iakttagas i videoklipp från Internet (Anderson, 2009). Amerikanska sportande män förefaller således mindre rädda än tidigare för skillnader och avvikelser ifråga om sexualitet, vilket kan ses som en positiv tendens.

Det finns samhällsvetare som hävdar att kvinnors förväntningar och beteenden har förändrats, medan mäns inte har gjort det (se t ex Delamont, 2001). Unga kvinnors värderingar skiljer sig i hög grad från äldre kvinnors (se t ex Connell et al., 1982, i Delamont, 2001). Det finns även brittiska politiker, som inte ansett det som opportunt att ge anslag till stora sociologiska studier av detta slag enligt Robert W. Connell et al. Generationsförändringar ifråga om genus och sexualitet har naturligtvis stort värde därför att det finns ett behov av att formulera nya kategorier och typer av beteenden, men även för att kunna förutsäga och påverka till det bättre för att undvika risker och ohälsa. Både kvinnor och män har fått större möjligheter genom välfärd, men också genom vidgade möjligheter att kommunicera. Men svenska kvinnors ökade chanser till utbildning har inte alltid lett till ökade möjligheter på arbetsmarknaden, t ex ifråga om lika lön för lika arbete eller då det gäller tjänsteavancemang.

Även Segal (1990) hävdar att förändringar gått långsamt för brittiska kvinnor och män. Psykologiska studier av män har ökat under de senaste decennierna. Dessa visar motstridiga innebörder i begreppet maskulinitet, förutom en ökande komplexitet. Segal lyfter fram maskuliniteter inom valda områden och relaterar dessa till genuspolitik. Mellan det traditionalistiska 1950-talet och det helt förändrade 1970-talet ökade mäns arbete med barnavård och sysslor i hemmen. Många män sade sig även vilja ha djupare relationer till sina barn.

Maskulinitetsteoriernas förändring

Sigmund Freud var enligt Connell (1999) den förste som verkligen avslöjade maskulinitet på djupet. Han utgick från djuppsykologi och psykoanalys för att analysera hur pojkar utvecklades till vuxna män. Han var en konstruktivist, som utifrån kliniska studier kunde täcka av lager efter lager. Under 1920-talet byggdes hans personlighetsteori upp om det omedvetna överjaget, som hela tiden ställer upp ideal och dömer personligheten. Pojkar, som kände sig underlägsna kunde t ex välja undergivna kvinnor för att stärka sina egon, enligt Connells tolkning av Freud. Senare utvecklades psykoanalysen i en konservativ gren och en mer radikal, som teoretiserade om mäns behov av aggressiva utbrott som protester och neuroser. Wilhelm Reich skrev om fascismen och om auktoritära familjer, efterträdd av Fromm i mitten av 1950-talet och av Sartres existentiella psykoanalys (även Simone de Beauvoirs bok "Det andra könet" som publicerades 1949 och där olika genus betraktas som livsstilar).

Flera feminister har kritiserat rollmetaforen såsom statisk och inadekvat. Även begreppet mansroll anses olämpligt av Connell som beteckning för förväntningar knutna till fasta positioner. Männen tog intryck av kvinnorörelsen och önskade ändra sina värderingar och beteenden. Därmed blev begreppet mansroll alldeles för statiskt. Det passade bättre på 1900-talets början. Rollteorin utgår för mycket från

biologin. Ras, klass och sexualitet ansågs under senare delen av 1900-talet som viktigare än biologiskt och historiskt bestämda roller.

Helt nya problemställningar formulerades av Connell i slutet av 1990-talet och dessa handlade om maskuliniteter inom vissa sociala strukturer och om tidsförändringar. Sociobiologer har återigen framfört sina idéer i artiklar och böcker, men dessa gör misstaget att betona evolutionismen, att allt utvecklas mot högre stadier. Så behöver inte vara fallet: ibland sker reaktioner och bakåtsträvanden. Socialt genus finns som maktrelationer, i produktion och reproduktion och som känslomässiga band, en sk katexis, som t ex kan innebära åtrå för gemenskap, njutning – eller tvång. Connell analyserar även Antonio Gramscis hegemonibegrepp, patriarkat och marginalisering, bl a av homosexuella inom brittisk arbetarklass. Connell menar liksom flera andra forskare att det har inträtt en kris i genusrelationerna. Senare i denna artikel diskuteras även en maskulinitetskris. Patriarkatet anses ha kollapsat. Vissa män odlar maskulinitetskulter som en reaktion mot feminismen, medan andra stödjer denna rörelse.

Inom arbetsliv, organisation och styrning har män ansetts som en oproblematiske kategori, som utforskats alltför litet, enligt Chris Haywood och Martin Mac an Ghail (2003). Därmed har maskulinitet inte utforskats tillräckligt. I Storbritannien liksom i Sverige har förändringar skett genom att kvinnor börjat förvärvsarbeta utanför hemmet, tack vare kollektiv barnomsorg, längre skolgång för unga, högre utbildning för kvinnor etc. Förr var mannen huvudförsörjaren, "the breadwinner" och det gick att leva på hans lön, åtminstone inom medelklassen och övre socialgrupperna. Så småningom ledde reformer inom industrin och facklig verksamhet till att även arbetarklassen fick ökat välstånd. Det fanns emellertid enligt dessa båda forskare en "genusbetonad symbolism", en könssegregation, där dikotomier för kvinnor och män existerade som särskiljande och diskriminerande i arbetslivet: lätt-tungt arbete, farligt-mindre farligt, rutinmässigt-intressant etc. Detta gällde 1800-talet och en stor del av 1900-talet. Kvinnor trädde sedan alltmer in i tjänstesektorn. De utgör en majoritet inom hälsa och utbildning, där det skett en feminisering, speciellt inom hotell, bank och catering. Inom utbildning har det skett en förändring som konsekvens av utbildningspolitiken, en "managerialism" härskar, en tuffare arbetsstil, som påminner om näringslivets manliga stil. Jämförelser med Sverige skulle kunna göras i nya projekt.

I familjen har farsrollen förändrats från en "workaholic" (den frånvarande ständigt arbetande) till flera moderna varianter: den närvarande omsorgsfulle, den som tar ansvar, den som vill vara jämställd, men också den som smiter från ansvaret. Fadersstilarna, "the fatherings", varierar och det saknas forskning om verkligheten i de brittiska familjernas tillvaro, enligt Haywood och Mac an Ghail.

Var finns dessa nya män, som idealiseras av jämställdhetsforskarna? Kan lärare genom nya undervisningsstilar påverka till nya mansideal? Eftersom svenska skolor ofta blivit friskolor antas friheten öka, liksom variationen. Det finns skolor som vill fostra både kvinnor och män till entreprenörer, vilket avspeglar ideal inom den uppåtsträvande affärsmannarörelsen: mer prestation och mer pappersarbete finns i dessa brittiska skolor. I vissa skolor blir den "mikropolitiska" relationen lärare-elev mera

formell, distanserad och kylig. Hård disciplin och styrka odlas fortfarande som maskulinitetsideal i vissa engelska skolor. Undervisningsidealen svänger även i Sverige med utbildningspolitiska ideal och det vore intressant att analysera dessa ur ett genusperspektiv.

I senmoderniteten forskas även om krig och manspolitiska rörelser och dessa båda områden utvecklas av Haywood och Mac an Ghail i särskilda kapitel (a.a., Part II: 83ff).

Ett humanistiskt och tvärvetenskapligt perspektiv kan kombineras med poststrukturalism: att undersöka vad som finns bakom tecknen för att finna mening, betydelse finns i centrum för den maskulinitetsforskaren Todd Reeser (2010). Denne arbetar som professor i franska och därav kan hans intresse för poststrukturalism och semiotik förstås. Pierre Bourdieu skrev att män är dominerade av sin dominans. Detta skapar problem, eftersom många män kanske vill göra annat än att dominera. Makten är ofta dold och därmed svåråtkomlig, även för männen själva. Då kan diskurser analyseras för att upptäcka latent maktrelationer eller genuspositioner.

Den maskulina identiteten och manliga könsroller kan betraktas som relativt statiska, medan maskulinitet och manlig subjektivitet är variabla. Stereotypier är försök att stabilisera subjektiviteter, men detta går inte alltid att göra. Även stereotypier kan varieras. Dessa är intressanta att studera därför att de bär på ideologier, i sin tur möjliga att spåra i olika bilder, myter, diskurser och praktiker. Diskurser är olika språk, olika sätt att tala, avbilda eller skriva om olika fenomen. Ett exempel på praktik är att pojkar vill leka med pistoler då de sett en Westernfilm. Maskulinitetens ursprung kan finnas i språket, som definierar verkligheten. Allt beror på hur vi pratar om maskulinitet, om innehåll och ordval, om kulturella normer, menar Reeser. Om pojkar pratar om snabba och starka bilar så kan de känna sig maskulina. Vi skall återkomma till genus som en diskurs hos en annan anglosaxisk forskare nedan.

En relativt grundlig genomgång av maskulinitetsteori görs av Jack Kahn (2009). Sociala kontexter, psykologiska och interaktiva modeller, socialkonstruktivistiska modeller samt maskulinitetens kris avhandlas av Kahn. Maskulinitet framträder åter som ett sammansatt begrepp. Det består av erfarenheten av att vara manlig utifrån följande synvinklar: kognitivt, emotionellt, expressivt, psykosocialt, sociokulturellt och beteendemässigt perspektiv. Dessutom varierar manligheten som konstruktion med tid och kultur. Patriarkatet är en social struktur som är mansdominerad, mansidentifierad (mansnormer styr) och manscentrerad (vad män gör är viktigast). Privilegier är positiva fördelar, som män ger till sig själva i patriarkatet, t ex koder, redskap, prylar, kläder, förmåner och bonusar. Inom manshegemonin förstärks de manliga privilegierna. Men det finns vissa män som vill avskaffa patriarkatet och sträva efter jämställdhet, symmetri i genusrelationerna. Vissa män kan vilja motstå dominant ideologi för att i stället stärka sina egna autentiska identiteter, som de inte önskar skall vara förtryckande.

Vissa forskare vill likställa mansideal med normer. D. S. David och Robert Brannon (1976, omnämnda av Kahn, 2009) angav fyra bra måttstockar ("benchmarks") för att vara en riktig man:

- Var annorlunda än en kvinna!

- Var oberoende och ha självtillit!
- Var dominant och inneha makt i form av välstånd, status och fysiskt utrymme! samt
- Var en modig krigare!

Alla dessa normer eller ideal återfinns i mansmyter och populära fantasiberättelser från förr till nu. De bär inte direkt på negativa konnotationer, vilket däremot två av följande tre mansarketyper gör, utvecklade av Robert L. Moore och Douglas Gillette (1990, i Kahn, 2009). Manlig energi finns i följande: en balanserad maskulinitet återfunnen hos kungar, krigare, trollkarlar och älskare. En obalanserad och självisk maskulinitet finns hos impotenta, veklingar och masochister. En obalanserad och förtryckande maskulinitet finns hos tyrannen, sadisten, manipulatorn och den hängivne. Dessa måttstockar och kategorier är ju enligt min bedömning på intet sätt uttömmande och man kan ställa frågan vilka syften de tjäna. Man kan som David och Brannon gör (i Kahn, 2009) framföra kritiken att idealen inte är så hälsosamma, därför att de missar mäns alla erfarenheter, som ligger utanför de föreskrivna normerna.

Om förväntningarna på maskulinitet är slentrianmässiga och traditionella, så kan beteenden förutsägas. Ibland är stereotypierna dysfunktionella på så sätt att de bidrar till felaktiga uppfattningar och till att män och kvinnor känner otillfredsställelse och besvikelse, frustration. Idealerna kan vara omöjliga att uppnå.

Utgående från en socialkonstruktivistisk modell av maskulinitet finns möjlighet för män att själva bygga sina identiteter. Denna möjlighet att ha en viss frihet kan också hypotetiskt öka om maskulinitet kan förhandlas fram interaktivt i en ständigt pågående process. Processen kan även bestå av en arbetsam kamp för att bli så konform som möjligt med normer och ideal. Kahn anger följande maskulinitetsnormer: bli en vinnare, kontrollera dina känslor, våga ta risker, våga använda våld, ha självtillit, sätt jobbet främst, skaffa dig makt över kvinnor, var en playboy, jaga status och var heterosexuell med förakt för de homosexuella. En fråga som jag vill ställa i detta sammanhang är hur unga pojkar och män kan bryta sig loss från vissa av dessa förväntningar, vilka finns i så många stereotyper och som kan ingå i många faders fostran av sina söner. Dessutom umgås ju män i grupper, där de bara accepteras om de uppfyller dessa och liknande normer.

Diskursanalys är användbar inom den gren av socialkonstruktivism, som utgår från ett hermeneutiskt perspektiv. Hermes var budbärarguden. Det är språket i budskapen som bygger upp omvärlden och hur vi tolkar och förstår vad som är viktigt. Forskare kan t ex analysera hur män konverserar om sitt genus. En ny självförståelse kan uppnås via nya relationer och inte minst genom kommunikation via de elektroniska nätverken. Ny forskning behövs inom detta område.

Flera forskare anser att en kris har uppstått i maskuliniteten, eftersom det finns en konflikt mellan vad samhället förväntar sig och hur män verkligen lever i västvärlden. Orsaker finns enligt Kahn i sociala och historiska förändringar, i stela genusroller och mäns förnekande av det kvinnliga, av femininiteten. Patriarkatets privilegier håller på att långsamt vittra sönder, så att många män känner sig maktlösa. Men män har

inte bara fördelar av patriarkatet. De lider också av det. Reellt är det ju bara vissa män som har makt över andra. Många män är själva dominerade och marginaliserade, ibland inom en förtryckande struktur. Lösningen finns enligt Kahn, liksom enligt flera andra forskare, i att dekonstruera den traditionella maskuliniteten och se möjligheterna i flera olika maskuliniteter. Detta är en form av aktivism. Den i Finland verksamme mansforskaren Jeff Hearn, ledare för ett kritiskt nätverk för män i Europa, CROME, menar att män måste bli pro-feministiska genom att kämpa mot den sexistiska strömmen, även om det kan kännas ensamt ibland.

Även Fidelma Ashe (2007) är av denna uppfattning. Pro-feminismen är en identitetspolitisk rörelse, teoretiskt grundad i poststrukturalism och sociala rörelsernas teorier under 1960-talet. Män bör enligt denna rörelse anpassa sig bättre till nya tiders relationer till kvinnor, som befinner sig i nya sysslor och på nya positioner i samhället.

Representationsteori

Ovan har nämnts hur språket fungerar som en kulturell representation av verkligheten och att forskare via språk och diskurser kan läsa mycket om denna verklighet, även om det oftast inte handlar om någon spegel. Samtidigt kan diskurser och kommunikation användas för att bygga genus och identiteter. Språket består av ord, bilder, ljud, elektroniska tecken och signaler, noter och objekt. Berättelser, målningar och TV-program är praktiker, som bildar kulturmönster och processer, där kulturer kan utvecklas och förändras. Tecknens betydelse analyseras av semiotikforskare (hur produceras mening?), formuleringar av diskursforskare (vilken effekt har bilderna, dvs. vilken politik följer av dessa diskurser?) Både semiotik och diskursanalys utgår från konstruktivism (i Hall (ed.), 2009). Även inom biofilm kan tidsbundna ideal utläsas (se t ex Baker, 2008).

Det finns tre huvudgrenar inom representationsteori: den reflekterande ansatsen, där bilden t ex är en spegel, den ändamålsstyrda ansatsen, där sändaren för över sin intention till publiken, och den av mig själv föredragna konstruktivistiska ansatsen, där språket skapar meningen tillsammans med användaren. Denna sistnämnda påminner om den sk användarmodellen ("uses-and-gratifications model") inom medieforskning. Tidigare i artikeln har diskuterats en narcissistisk maskulinitet och en sådan finns representerad i reklamannonser från 1980-talets herrmagasin. Reklamannonser av män framstår som fetischer, objektifieringar av det manliga. Kultursociologer tolkar denna företeelse som en del av en trend i USA, där halvnakna muskulösa män syntes på posters och i TV-reklam för jeans. Utgående från diskursanalys, Ferdinand de Saussures regler för meningsproduktion, Roland Barthes bredare språkbetydelser och Michel Foucaults teorier om regler och praktiker för vad som ansågs lämpligt att säga och veta vid ett viss historiskt ögonblick i relation till makt, fann Sean Nixon olika diskursiva koder för makt, hälsa, normalitet och attraktivitet ifråga om masku-

linitet (2009). Det syntes en stadsstil, en italiensk-amerikansk stil och en konservativ engelskinspirerad. Dessa utgör ju olika typer, men de säger inte något om tidsförändringar i maskulinitetsideal eller i samhällets normer för maskulinitet.

Maskulinitetens förändring som representativa praktiker

Kan olika tidsbundna maskuliniteter utläsas i diskurser i medieinnehåll? Jag har tidigare publicerat en artikel i en antologi om maskulinitet i svensk populärpress vid 1900-talets början (Wersäll, 2008), dels en tidigare forskningsrapport från en genomgång av böcker och artiklar om Femininitet, maskulinitet, våld och moral (Wersäll, 1996). I denna senare forskningsöversikt från Sverige, Storbritannien och USA, påvisades skillnader mellan olika genrer i populärpress och TV. I populärpressen kvarstod styrka, rikedom och makt som huvudideal för manlighet i reklamgenren. Men i tidningar som lästes av kvinnor var män mera mänskliga genom att de tittade på och berörde andra personer. I några svenska tidningar fanns reklambilder av en modern farsroll, som visade större delaktighet i barnavård och -fostran. I reklamen märktes med tiden mera sexighet genom sensualism. I min egen doktorsavhandling om könsroller och moral i noveller 1950-75 i jämförelse med tidsförändringar i TV enligt tidigare empiri syntes tydligt hur män i försörjarroller minskade ("the breadwinners"), ett resultat som stämmer överens med verkligheten i Sverige och utomlands (Wersäll, 1989). Familjeförsörjaridealet avspeglade en tid där det fanns ängslan efter krigens brister och där det behövdes en fast familjeorganisation för att återskapa tryggheten. Enligt en svensk studie minskade män i yrkessfären, men de ökade i hemsfären i populärpressens reklam. En amerikansk forskare märkte hur män kunde bry sig om sina barn och uttrycka känslor i början av 1990-talet. Inom TV-reklam fanns konventionella mansbilder under 1990-talets början, medan komedier och såpor innehöll känsligare män, kanske för att dessa har en större kvinnlig publik (Wersäll, 1996).

Populärpressens mansbilder

Det har skett en tydlig tidsförändring i mansbilderna i brittisk och amerikansk populärpress under 1980-1990-talet och medieforskare fann några huvudtyper av män: exempelvis den profeministiske försörjaren under 1970- till 1980-talet (Carter & Steiner (eds.), 2004). I tidningen "Spare Rib" förkastades machomannen, våldtäktsmannen, militären, incestmannen och miljöförstöraren. Ideal mannen deltog i hushållsarbetet och brydde sig om familjen. Bakom denna förändring i populärpress

sen fanns en verklig ekonomisk förändring, som rekonstruerade maskuliniteten i samhället. Det uppstod en ny man, som strävade efter icke-sexism, tog avstånd från traditionalistiska fäder, en man som förkastade machobeteenden i skolan. Det fanns även andra manstyper. I mitten av 1950-talet ersattes en klassbaserad maskulinitet av en mer trendig modeintresserad som kom i kölvattnet efter Elvis Presley och andra idoler inom rock- och popmusiken. Det fanns även playboys i fina kläder, omgivna av vackra kvinnor och snabba bilar.

Ändå visar komparativa innehållsanalyser av manstidningar hur traditionella vis- sa tidningar är då det specifikt gäller synen på sexualitet och samlevnad. Laramie D. Taylor (2005) beskriver en empirisk studie av livsstilsmagasin för unga grabbar, "Maxim", "Stuff" och "FHM", "For Him Magazine". "Maxim" var en storsäljare med tolv miljoner läsare, varav 2/3 manliga och drygt 70 procent ogifta. Tidigare empiriska studier har enligt Taylor visat unga amerikaners breda intresse för sexuell hälsa, STD=Sexually Transmitted Diseases samt deras intresse för hur unga män brukar göra då de förhandlar om kondomanvändning med sina partners. Resultat av innehållsanalyser av ovan nämnda tidningar visade dock att ämnena var relativt snäva. Tidningarna lärde mestadels de unga männen hur de kunde förbättra sina sex- liv och underförstått ansågs detta helt tillfyllest. Det ansågs kunna förbättras genom olika praktiska råd och genom att lära ut vad unga kvinnor önskade. Det saknades kunskaper om viktiga problem, såsom sexuell hälsa, om prevention och risker vid graviditet, t ex aborter, STD och HIV/AIDS, förutom om homosexualitet.

Vad har denna diskrepans för betydelse mellan uttalade intressen hos läsarna och tidningsinnehållen? Självfallet påverkas de unga männens förväntningar på unga kvinnor och tvärtom. Identiteter marknadsförs till olika publikker. I mitten av 1970- talet publicerade Erving Goffman en bok om reklamannonser (1976), där köns- skillnader var tydliga. En forskningsöversikt av Anthony J. Vigorito och Timothy J. Curry (1998) visade tillsammans med en stor empirisk studie av nära 8000 män i amerikansk populärpressreklam hur manstidningar innehöll en stor andel yrkesmän, medan tidningar med en hög andel kvinnliga läsare innehöll män, som var omsorgs- fulla försörjare i familjeroller ("nurturing portrayals"). På detta sätt förstärks den hegemoniska maskuliniteten, dvs. en dominant, icke-emotionell och arbetsplatsori- enterad sådan i manstidningarna. Samma förhållande gällde amerikansk TV-reklam vid denna tid enligt dessa forskares översikt.

Reklammakarna omorganiserade ändå delvis den traditionella maskuliniteten re- dan på 1970-talet genom att leka med motstridiga ideal, såväl tuffhet som mjukhet, såväl Old Spice rakvatten som bitter öl, bögar och sexobjekt. På 1980-talet kom ero- tisering och objektifiering, både känsliga och muskulösa män, men ofta narcissistis- ka. Särskilda stilmagasin för män började ges ut och dessa visade nya sätt att uppleva städerna. Narcissismen, tendensen att sluta sig inom sig själv och vara självbespeg- lande och självupptagen, formade en mannen-i-spegeln-typ, en chic och sofistikerad maskulinitet. Yuppies, den unge uppåtsträvande affärsmannen kom samtidigt, både i verkligheten och som gestaltad. Konsumtion, gärna i barer och på kaféer, var viktig i deras liv. Där kunde de knyta affärskontakter, som kunde ge ägodelar. Men långt ner i hierarkin befann sig arbetarklassmän, vilka förlorat sina jobb och levde fattigt. De

gamla maskulina indelningarna grundade på arbetsroller och – positioner suddades ut. Exkludering och marginalisering uppstod. Var syntes dessa män? Inte i reklamen i alla fall. De saknade ju köpkraft och förmåga till lyxkonsumtion. De hade problem att få ihop medel för elementära behov.

I reklamannonser om sport och om att övervinna naturen odlas bilder av den hegemoniska maskuliniteten. Det finns således genrer som marknadsför livsstilar bland män, precis som vissa tidningsgenrer för kvinnor. I Tyskland har reklam i nyhetsmagasinet "Der Spiegel" och i bergsbestigningstidningen "Dav Panorama" undersökts av Martha Wörsching (2007). Den förra tidningen har en elitpublik med höga inkomster, medan den senare har en bredare publik. Inom denna senare fanns intressanta skillnader: potentiella kvinnliga läsare fick budskap om en behagfull, hälsosam, lekfull och hållbar sport, men manliga läsare bombarderades med budskap om mod, tävlan samt dominans över andra och över naturen. Att ta risker och att dominera kroppen och naturen ansågs som viktigast för manliga äventyrare och upptäckare. Manspubliken betraktades som rädd för att inte vara nog konkurrerande och dominant. Dessa olika symboliska koder för olika publik i en och samma tidning skapar vitt skilda genusförväntningar och beteenden.

På 1990-talet presenterade det brittiska mansmagasinet "Loaded" det goda i livet för unga brittiska män på barerna och kaféerna. Den svarta ekonomin blomstrade, men många skulle falla pladask i en finanskris, en mindre i början av 1990-talet, men en större 2009. Fotboll, rockmusik, öl och sprit och sex ingick i varumärket för 90-talstidningarna i Storbritannien. Det uppkom en grabbighet i manstidningarna ("laddish" Magazines). "The New Lad" avspeglades. En viktig frågeställning är vad som verkligen speglade mäns reella livsstilar och vad som var illusioner eller ideal i medieinnehållen. Sannolikt fanns ett samspel.

Feminister har enligt David Gauntlett (2008) klagat på att mansmagasin som "Loaded", "FHM" – For Him Magazine – och "Maxim" är försök att avfärda feminismen som ett ironiskt skämt. Men Gauntlett anser att mansmagasinen är ganska mångfacetterade och att traditionella mansbilder bara finns på vissa sidor (2008). Andra exempel på framgångsrika manstidningar var "GQ", "Gentlemen's Quarterly", "Esquire" och "Arena", vilka vände sig till män med tjocka plånböcker. Följande maskulinitetsideal kunde utläsas i "FHM" enligt Gauntlett:

- Behandla flickvännen trevligt
- Var omtänksam
- Gör din partner nöjd
- Lär dig hemsysslor och
- Se till att det blir ett nöje att leva med dig!

Gauntlett tolkar den ironiska tonen som ett sätt för unga nervösa män att handskas med nya mer krävande realiteter.

Även Peter Jackson et al. (2001) ville undersöka hur tidningarna önskade ge de manliga läsarna en slags konstruerad säkerhet i sina liv under det sena 1990-talet, eftersom män antogs känna en ökande ängslan över alla nya krav gällande hälsa, hem,

yrkesliv, familj och relationer. Men den allra senaste nye mannen, ”The New Lad”, blir som nämnts ovan mera ”grabbig” i magasinen. (Det finns feminina motsvarigheter till de machobetonade magasinen, nämligen ”Minx”, ”Sugar” och ”Bliss”.)

Flera befogade frågeställningar reses av Jackson et al., frågor som även kan undersökas i svenska magasin och läsekretsar: Hur använder de manliga läsarna magasinen i sina liv? Hur förhandlar de innehållen, såväl ett kritiskt motstånd som överensstämmande samtycke? Hur talar de om innehållen, dvs. vilka samtalsdiskurser finns? Vad anser de om att deras kroppar blir objekt för andra mäns och kvinnors blickar? Vad anser de om kommersialiseringen? Jackson et al. använde fokusgrupper som datainsamlingsmetod, inklusive en mindre grupp kvinnor. Det fanns relativt få publikstudier av dessa magasin vid denna tid. Forskarna fann intressanta resultat om mäns hälsomagasin, som tillfredställde mäns fantasier och motverkade deras ängslan för osäkerhet ifråga om arbete, om viljan att använda kroppen som objekt för disciplinär kontroll m.fl. resultat.

Generellt kan en parallell dras till läsning av feminina magasin: läsare utforskar sina levnadsvillkor. Men i manstidningarna finns en ambivalens och vissa ideologiska motsägelser. I denna oordning och ängslan kan läsningen paradoxalt nog ge den manliga publiken en säkerhet. Enligt Bethan Benwell (2003) finns en vacklan mellan hjältar och anti-hjältar, de nya mjukare männen, som nedvärderar sig själva. Dessa tvetydigheter kan ge de manliga läsarna möjligheter att inta valfria positioner, att identifiera sig med vilka de vill för tillfället. Ytterligare forskning om hur de olika manliga publikerna använder olika medieinnehåll vore angelägen (Jfr Radway, 1984)

Maskulinitet i TV

Fr o m. slutet av 1970-talet växte TV-studier fram som en egen akademisk disciplin i USA och Storbritannien, främst ur sociologi, statsvetenskap, filmvetenskap, medie- och kulturteori. Det vanligaste ämnet inom ”Television Studies” var genus och könsrollsstereotyper, enligt Rebeca Feasey (2008). ”Gender Studies” var till en början synonymt med kvinnostudier, femininitet och kvinnoroller i film, reklam och magasin, bl a matriarker i såpor, singlar i sitcoms och goda hängivna kvinnor i sjukhusmiljöer. Robert W. Connell utvecklade begreppet hegemonisk maskulinitet utifrån Antonio Gramscis hegemoni, dvs. herravälde: mäktiga vita heterosexuella män, som var individualistiska och aggressiva. Även Kenneth Mac Kinnon (2003) gav en kritisk tillbakablick på ”machismo” inom film. Feasey (2008) ger en genrespecifik översikt över brittisk och amerikansk TV då det gäller multipla mansgestalter, vilka definierar sexuella normer och Feasey skapar förståelse för hur dessa gestalter påverkar publikernas identiteter. De genrer som avhandlas av henne är populärfiktion, faktaprogram, såpoperor, komedier, tecknad film, tonårsdramer, sjukhusdramer, kri-

minaldramer, sportprogram, dokusåpor och reklamfilmer. Att gå in på alla dessa blir för omfattande, men några punkter återkommer jag till i slutet av artikeln.

Inte bara genre utan även tid påverkar hur män skildrats i amerikansk och brittisk TV. Sammantaget ger dessa en splittrad bild: homosexuella skymtar nu fram, liksom grabbiga, humoristiska och ironiska män. Även hur stor andel av publiken som är manlig respektive kvinnlig påverkar innehållen. Delvis är olika genrer, vilket framgått tidigare, könsdifferentierade, men det kan också finnas skillnader inom en och samma TV-genre. Fiske (1987) menade att i de typiska mansprogrammen på 1980-talet fanns manliga gestalter som var problemlösare, som var lyckade i vad de företog sig, men det fanns också våldsamma machomän. I TV-program som mest vände sig till kvinnor, t ex såpor och situationskomedier fanns idealbilder av män som var fäder och omtänksamma försörjare, vilket framgått tidigare i denna artikel. I brittiska TV-program från 1990-talet och framåt florerar en grabbig antifeministisk manstyp. Detta kan ses som en tillbakagång, en "backlash" till en traditionell machoman.

I svensk TV-reklam har endast nya varianter av samma gamla traditionella maskuliniteter märkts. Niclas Dahl och Andreas Jeppsson (2007) fann exempelvis i en relativt begränsad studie av 19 reklamslag i TV3, TV4 och Kanal 5 från år 2006 att det förekom töntrar, omsorgsfulla män, mjukismän samt framgångsrika män i de valda reklamslagen, och alla dessa typer har ju funnits innan. Majoriteten av män antas föredra status quo, eftersom de gynnas av att ha kvar sina traditionella roller och egenskaper, men den ofta humoristiska eller karikerade tönten sägs vara en inversion, dvs. en gestalt som innehar egenskaper som män inte bör ha. Omsorgsfulla män och mjukismän är idealmän för kvinnor sedan gammalt, men dessa kan visa vägen till familjeroller, vanligare i kvinnoprogram. Mjukismän kan verka avskräckande för somliga män i publiken, samtidigt som några anglosaxiska forskare menar att dessa även kan vara tuffa och starka om de vill, i vissa situationer. Maskuliniteten behöver inte förloras bara för att en man vågar bejaka sina feminina sidor.

P. Tragos (2009) uttrycker den nye mannen, den mångsidiga, inom amerikansk populärkultur ungefär på följande sätt: han är angelägen om att visa sin feminina sida, särskilt då det gäller dyra frisyrer, ansiktskrämer och designade kostymer. Samtidigt finns de hypermaskulina manschauvinisterna kvar, de testosteronstinna männen som är "retro-sexister" i den bemärkelsen att de ser kvinnor som sexuella prydnader, t ex i "Spike TV", det första nätverket för män, menar Tragos. De grabbiga männen i postfeminismens tidevarv finns enligt Tragos även inom popmusik. I Discovery Channel finns programmen "Monster Garage" och "American Chopper" som exempel på grabb-TV och sökandet efter brödraskap. I svensk TV visades för inte så länge sedan många avsnitt av en monoton dokumentär serie om modiga män, som körde lastbilar över isen långt upp i norr: "Ice Truckers". Som tittare väntade jag hela tiden att lastbilarna skulle gå igenom isen och detta hände stundtals, men de tuffa outröttliga bilförarna bara körde vidare dag och natt. Väldigt grabbigt, precis som VM i fotboll i Sydafrika i juni 2010, program som sänts i många veckor.

Multipla maskuliniteter finns även i den amerikanska TV-serien "Sex and the City", som sänts i svensk TV. Den handlar om sexuellt frigjorda playgirls, vilka lever ungflicksliv, med sikte på fastare relationer så småningom. Olika mansgestalter

jämförs av singelkvinnorna för att bedöma dem som potentiella partners. Detta vä- gande och bedömande har förekommit tidigare i populärfiktion (se t ex Wersäll, 1989), men i mitten av förra seklet värderades förmågan att försörja en familj mycket högt. Nu används delvis andra måttstockar. Männerna i "Sex and the City" rang- ordnas enligt Laura A. K. Brunners innehållsanalyser (2010) på basis av pengar, klass, ras, utseende och [...] sexualitet, det sistnämnda helt otänkbart på 1950-ta- let. Kvinnogestaltarnas krav på omsorgsfulla och emotionella mansgestalter förefal- ler dock tidlösa. Mansgestalterna "Big" och "Steve" framstår som känsllosamma och svaga eftersom de blir sjuka i cancer respektive hjärtsjukdom. Mer mellanmänskliga och omtänksamma män framträder således i denna TV-serie, även om de är olika till sina karaktärer.

Vi har insett att TV förnyar innebörderna i olika maskuliniteter inom olika genrer genom förändrade idealegenskaper och värderingar. I såpor behöver inte män bara finnas i yrkessfären, utan kan framställas som viktiga i familjen. I situationskomedier kan mäns intima relationer visas fram. I tecknade filmer kan far-son-problematik skildras och i science fiction kan mycket sensibla män förekomma, enligt Feasey (2008). Känsliga män visas i reality-TV, förutom i sjukhusdramer och i kriminalgen- ren. Den hegemoniska maskuliniteten utmanas således i TV, av Feasey tolkad som en längtan efter en balans mellan att lyckas som yrkesman och att känna trygghet i familjen.

Samtidigt finns en relativt stabil längtan hos mansgestalter efter oberoende och frihet i vissa TV-innehåll, en traditionell och tidlös längtan.

Referenser

- Anderson, E. (2009) *Inclusive Masculinity. The Changing Nature of Masculinities*. New York: Routledge.
- Ashe, F. (2007) *The New Politics of Masculinity. Men, Power and Resistance*. London: Routledge.
- Baker, B. (2008) *Fiction and Film. Representing Men in Popular Genres 1945-2000*. London: Continuum International Publishing Group.
- Benwell, B. (2003) Ambiguous Masculinities: heroism and antiheroism in the men's lifestyle magazines, s 151-168 i B. Benwell (ed.) *Masculinity and Men's Lifestyle Magazines* Oxford: Blackwell Publishing.
- Brunner, L.A.K. (2010) Steve, Big and Phallic Masculinity in Sex and the City, *Feminist Media Studies* 10 (1) 87-98.
- Butler, J. (2007) *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Carter, C. & Steiner L. (eds.) (2004) *Critical Readings. Media and Gender*. Berkshire: Open University Press.
- Connell, R. W. (1999) *Maskuliniteter*. Uddevalla: Daidalos.
- Dahl, N. & Jeppsson, A. (2007) *Maskulinitet i Media – En studie av maskulin framställning i svensk TV-reklam*. Växjö Universitet: Samhällsvetenskapliga institutionen. Programmet för medie- och kommunikationsvetenskap.
- Delamont, S. (2001) *Changing Women, Unchanged Men? Sociological Perspectives on Gender in a Post-industrial Society*. Buckingham: Open University Press.
- Disch, E. (ed.) (2009) *Reconstructing Gender, a multicultural anthropology*. New York: McGraw Hill.

- Ekenstam, C., Frykman, J., Johansson, T., Kuosmanen, J., Ljunggren J. & Nilsson, A. (red.) (1998) *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Ekenstam, C. (1998) Historisk mansforskning, s 19-25 i C. Ekenstam, J. Frykman, T. Johansson, J. Kuosmanen, J. Ljunggren & A. Nilsson (red.) *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Feasey, R. (2008) *Masculinity and Popular Television*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fiske, J. (1987) *Television Culture*. London: Routledge.
- Gauntlett, D. (2008) *Media, Gender and Identity. An Introduction*. Abingdon: Routledge.
- Gerson, J. M. & Peiss, K. (2008) Boundaries, Negotiation, Consciousness. Reconceptualising Gender Relations, s 135-147 i M.S. Kimmel & A. Aronson (eds.) *The Gendered Society Reader*. New York: Oxford University Press.
- Gilligan, C. (1982) *In a Different Voice. Psychological Theory and Women's Development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, E. (1976) *Gender advertisements*. New York: Harper & Row.
- Hall, S. (ed.) (2009) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications Ltd.
- Haywood, C. & Mac an Ghail, M. (2003) *Men and Masculinities. Theory, Research and Social Practice*. Buckingham: Open University Press.
- Hirdman, Y. (2001) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Stockholm: Liber.
- Jackson, P., Stevenson, N. & Brooks, K. (2001) *Making Sense of Men's Magazines*. Cambridge: Polity Press.
- Johansson, T. & Kuosmanen, J. (red.) (2003) *Maskulinitetens många ansikten – fäder, feminister, frisörer och andra män*. Stockholm: Liber AB.
- Kahn, J. S. (2009) *An Introduction to Masculinities*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Kilmartin, C. (2007) *The Masculine Self*. New York: Sloan Publishing.
- Kimmel, M.S. & Aronson, A. (eds.) (2008) *The Gendered Society Reader*. New York: Oxford University Press.
- Kimmel, M. S. (2009) What about the Boys? What the Current Debates Tell us – and Don't Tell Us – about Boys in School, s 369-382 i E. Disch (ed.) *Reconstructing Gender, A Multicultural Anthropology*. New York: McGraw Hill.
- Kuosmanen, J. (1998) Männens resor i det moderna, s 237-243 i C. Ekenstam et al. (red.) *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Hedemora: Gidlunds Förlag.
- Lorber, J. (2009) The Social Construction of Gender, s 112-119 i E. Disch (ed.) *Reconstructing Gender, a multicultural anthropology* New York: McGraw Hill.
- MacKinnon, K. (2003) *Representing Men: Maleness and Masculinity in the Media*. London: Arnold.
- Messner, M. A. (2009) Boyhood, Organized Sports and the Construction of Masculinities, s 19-136 i E. Disch (ed.) *Reconstructing Gender, a multicultural anthropology*. New York: McGraw Hill.
- Mulinari, D., Sandell, K. & Schömer, E. (red.) (2003) *Mer än bara kvinnor och män. Feministiska perspektiv på genus*. Lund: Studentlitteratur.
- Nixon, S. (2009) Exhibiting Masculinity, s 291-336 i S. Hall (ed.) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications Ltd.
- Radway, J. A. (1984) *Reading the Romance. Women, Patriarchy and Popular Literature*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Reeser, T. W. (2010) *Masculinities in Theory. An Introduction*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Sabo, D. (2009) Masculinities and Men's Health. Moving toward Post-Superman Era Prevention, s 585-602 i E. Disch (ed.) *Reconstructing Gender, a multicultural anthropology*. New York: McGraw Hill.
- Segal, L. (1990) *Slow Motion. Changing Masculinities, Changing Men*. London: Virago Press.
- Taylor, L. (2005) All for Him: Articles about Sex in American Lad Magazines, *Sex Roles* 52(3/4) 153-163.
- Tragos, P. (2009) Monster Masculinity. Honey I'll be in the Garage Reasserting My Manhood, *The Journal of Popular Culture* 42(3) 541-553.
- Wersäll, B.-L. (1989) *Veckotidningsnovellen 1950-75. En sociologisk analys*. Lunds Universitet: Sociologiska institutionen. Doktorsavhandling.
- Wersäll, B.-L. (1996) *Femininitet, Maskulinitet, Våld och Moral. Mönster, genrer och tidsförändringar i populärpress och TV*. Kristianstad: Högskolan Kristianstad, Institutionen för Humaniora och Samhällsvetenskap. Forskningsrapport nr 2, ISSN 140-0003.

- Wersäll, B.-L. (2008) Manlighetsideal, livsstil, moral. Avtryck i populärpress från 1900-talets början, i *Förbistringar och förklaringar. Festskrift till Anders Piltz*. Lunds Universitet: Språk- och Litteraturcentrum. Ängelholm: Skåneförlaget.
- Whannel, G. (2000) The lads and the gladiators, s 292-302 i E. Buscombe (ed.) *British Television*. Oxford: Clarendon Press.
- Vigorito, A. & Curry, T. J. (1998) Marketing Masculinity. Gender Identity and Popular Magazines, *Sex Roles* 39 (1/2) 135-152.
- Wörsching, M. (2007) Race to the Top: Masculinity, Sport, and Nature in German Magazine Advertising, *Men and Masculinities* 10 (2) 197-221.